

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOSRPSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
ZAGREB, LIPANJ 1965. GODIŠTE XII

O USKLAĐIVANJU JEZIČNE NORME S JEZIČNOM PRIRODOM

Božidar Finka

1. Često smo i suviše skeptični kad govorimo o potrebi normiranja u književnom jeziku. Briga za jezičnu izgrađenost toliko nas koji put zaokuplja da se manje upućenima može činiti kao da u našem jeziku ništa nije sređeno, kao da sve treba početi od samoga početka. Međutim, funkcioniranje hrvatskosrpskoga kao standardnog jezika danomice potvrđuje njegova općeprijemljiva sposobnost usmenog i pismenog priopćavanja. Kad danas, dakle, govorimo o potrebi normiranja, to više ne znači isto kao prije stotinjak i više godina kad su se gajevskom i vukovskom reformom tek udarali osnovni temelji književnoga jezika koji se imao pojaviti kao smjena dotadašnjih, s heterogenim i relativno labilnim normama. Naš je jezik u posljednjih stotinjak godina u tolikoj mjeri postao i gibak i istovremeno ustaljen da je već i prosječno pismen čovjek u velikoj mjeri kadar prosuditi da li je upotrijebljeni jezični podatak u skladu s normom ili nije. To ujedno pokazuje da je prosječna pismenost uzajamno povezana s jezičnom normativnošću. I uz najpovoljnije društveno-političke prilike visok se domet prosječne pismenosti ne bi mogao postići kad i sam jezik ne bi bio pripremljen, tj. normativno određen da može vršiti funkciju općenarodnoga sredstva za sporazumijevanje. Ne može se ipak reći da su u našem jeziku riješena sva normativna pitanja, a i kad bi bilo tako, ne bi to vrijedjelo za uvijek. Prvo, u prirodi je jezika da je podložan stalnim bržim ili sporijim, većim ili manjim promjenama, a to povremeno izaziva i preispitivanje njegovih norma. Drugo, uza svu njegovu izgrađenost, u našem se jeziku neka normativna pitanja nisu pravo ni postavila, a neka su se rješavala bez potpunog, svestranog sagledavanja svih suodnosa pojedinačnih jezičnih podataka i jezične ukupnosti. Prema tome, naglašena briga za jezičnu izgrađenost prvenstveno je

odraz težnje da se jezični podaci opišu potanje i preciznije nego dosad, pa će se potreba i vrsta normativnih zahvata u znatnoj mjeri nametnuti sama od sebe, kao posljedica drukčijega pristupa i izmijenjenoga metodološkoga postupka u opisivanju jezika, a ne kao rezultat apriorističkih shvaćanja užeg ili širega broja jezičnih normiraca. Našem je dakle vremenu ostalo da u skladu s današnjim stupnjem znanstvenih mogućnosti i poimanjem stanja i razvitka jezika izvrši relativno velike i po značenju dalekosežne zahvate u jezičnome normiranju. Svjesni toga zadatka, jezični se stručnjaci doista trude da temeljitije proniknu u jezičnu sustavnost, da je cjelovitije opišu i da je sigurnije usmjere normativno. Zasluga je uredništva što je davalo poticaje i pripomoglo da se upravo na stranicama ovoga glasila objelodane i takvi prilozi koji već daju naslućivati obrise jezičnog opisa uz primjenu teoretskih i metodskih pogleda s pouzdanijim zaključivanjem.

2. Pri odlučivanju o normiranju bilo kojeg jezičnoga podatka morali bi se zadovoljiti određeni kriteriji. Njihov broj može biti različit, može se kojemu od njih dati i prednost, tj. mogu se rasporediti hijerarhijski. Jedino ne bi bilo prihvatljivo da se prednost daje sad jednome sad drugome ili da za normiranje jednog jezičnog podatka vrijede jedni, a za normiranje drugoga podatka drugi kriteriji.

Unaprijed se možemo složiti da se normativnost može priznati svakom jezičnom podatku koji zadovoljava sve predviđene normativne kriterije. Ali u jeziku mogu supostojati i supostoje oblički različiti, a istoznačni ili blisko znaćni podaci koji jednako zadovoljavaju sve kriterije odlučne za normiranje. Najprije, u hrvatskosrpskom se jeziku dobar dio takvih podataka, osobito rjećnićkih, polarizira ili samo na hrvatsku ili samo na srpsku varijantu književnog jezika¹. Ako je to tako, onda se više i ne postavlja pitanje njihova supostojanja u jedinstvenoj normi². Preostali raznooblični, a istoznaćni jezićni podaci obiće se u nauci nazivaju sinonimi, koji su najćećeće ogranićeni na rjećnićke jezićne pojave. Može se i između sinonima vršiti izbor, pogotovu ako su termini, ali taj izbor nije više zavisao od kriterija za samo normiranje³. Supostojanje takvih jezićnih pojava može se iskorištavati i kao stilistićko sredstvo pa da tada njihova primjena sadržava dodatnu, stilistićku jezićnu obavijest, tj. oni funkcionalno prestaju biti sinonimi. Prema tome, potrebno je razmotriti one jezićne podatke koji zadovoljavaju samo neke od normativnih kriterija, pogotovu ako s njima supostoje i neki drugi koji jednako tako zadovoljavaju samo dio takvih kriterija. Izbor takvih jezićnih podataka treba izvršiti prema normativnim kriterijima. Stjepan

¹ »Naš književni jezik sa svojim dvjema varijantama ima u znatnoj mjeri i dvije norme«. Ispor. Ljudevit Jonke, Specifićnosti u normiranju hrvatskosrpskog književnog jezika, »Jezik«, br. 1, 1964—1965, str. 3.

² O mogućnosti i naćinu ukklanjanja hrvatsko-srpskih jezićnih razlika najodređenije je dosad u ovom glasilu pisao Stjepan Babić. Ispor. »Jezik« br. 3, 1963—1964, str. 65—71.

³ Neke je od tih kriterija spomenuo Stjepan Babić u citiranoj raspravi na str. 67.

Babić se u »Jeziku« i konkretno pozabavio tim pitanjem te je nabrojao devet »pravila« kao »polazište s kojega možemo krenuti« s napomenom: »pravila se tiču samo rječničke strane, ali se mogu lako proširiti i na ostale pojave. . .«⁴ Razmotrimo li Babićeva »pravila«, složiti ćemo se 1. da dobro služe zamišljenoj svrsi i 2. da njima nisu toliko formulirani opći kriteriji normiranja nego više njihova primjena sa svrhom da se između rječničkih normi, hrvatske i srpske, u svakom pojedinačnom slučaju odabere ona koja bi bila prihvatljiva za oba tipa hrvatskosrpskoga književnog jezika.

Čini se da bi se opći kriteriji za normiranje u jeziku mogli svesti svega na četiri, a njihova bi primjena iziskivala potanje dodatne upute, što je za rječničku građu već učinio Stjepan Babić. Ti bi opći normativni kriteriji bili:⁵

A. jezična opravdanost⁶

B. mogućnost izvodljivosti ili, rečeno preciznije: mogućnost uklapanja u analogne paradigmatске, tvorbene, sintaktičke i druge jezične obrasce⁷

C. prostorna raširenost

D. govorna čestota.

Iako se uzimaju u obzir svi kriteriji, nisu svi jednako odlučni, pa najprije treba odrediti njihovu hijerarhiju. Prva su dva kriterija lingvistička, a druga su dva izvanlingvistička. Lingvistički kriteriji imaju prednost pred izvanlingvističkima. Između prvih po hijerarhijskoj ljestvici kriterij A ima prednost pred kriterijem B, a između drugih prednost ima kriterij C pred kriterijem D. To dakako ne znači da svaki prethodni isključuje svaki idući kriterij. Ipak se ističe da bi kriterij A morao biti uvjet pri normiranju, iako to nije uvijek tako. Kriterij B ne mora biti uvjet, ali osigurava izbor sustavno prilagođenih jezičnih podataka, što je za normirani jezik jedna od bitnih značajki. Ni kriteriji C i D nisu uvjet za normiranje, ali olakšavaju i sugeriraju izbor jezičnih podataka. Prema tome, jezični bi se podatak smio prihvatiti kao jezična norma onda i samo onda ako zadovoljava kriterij A. Kriterijem B moguće je ne samo odrediti nego i pretkazati suodnose među jezičnim podacima. Kriterijem se C osigurava demokratski izbor jezičnoga podatka, a kriterijem D njegova upotrebnost primjenjivost.

⁴ Ibid., str. 68.

⁵ Teoretska načela normiranja najpreglednije je u ovom glasilu opisao Radoslav Katičić u raspravi »Normiranje književnog jezika kao lingvistički zadatak«. Ispor. »Jezik« br. 1, 1963—1964, str. 1—9. Napose je važno gledati u toj raspravi o izvanjezičnim činionicima koji utječu na prihvaćanje jezične norme.

⁶ Jezična opravdanost nipošto ne pretpostavlja jezičnu inertnost, jer »jezik kojim se neka zajednica služi ne može biti u svako vrijeme jednak«. Ispor. više o tom shvaćanju u raspravi Radoslava Katičića »O prirodi jezičnoga razvoja«, »Jezik« br. 2, 1964—1965, str. 33—41.

⁷ O izboru jezičnih podataka po tom kriteriju pisao je, na primjerima »tisuća« i »hiljada«, Stjepan Babić u članku »Kad možemo birati — birajmo«. Ispor. »Petnaest dana« od 15. II 1963, Zagreb, str. 35.

3. U praksi je ponekad drukčije. Dogodi se da izvanlingvistički razlozi pogoduju širenju pomodnih jezičnih podataka, pa se oni katkad toliko nametnu da vrše pritisak i istiskuju lingvističke kriterije. Takvi su podaci najčešće rječnički, ali mogu biti i drukčiji, čak i sintaktički (ispor. npr. sveze: po tom pitanju, u vezi toga, kupuje za u tvornici zarađene novce, za ništa mj. ni za što, da ako je mj. da li je ili je li, to je za pohvaliti, predstavljati što mj. biti što, *pozvalo ga na sud*, gornjo i donjogradske ulice, nije nego jedan mj. samo je jedan, koristiti što mj. iskorištavati što ili koristiti se čime, bez da mj. a da, u cilju čega, iza kako mj. pošto, itd.). Popustljivost pred najездом takvih, sustavno neprilagođenih jezičnih podataka, onemogućava kontrolirani razvitak književnog jezika, od čega jezik može imati samo štete. O nekim takvim pojavama, na građi o osobnim imenima, u ovom broju »Jezika« piše Petar Šimunović⁸ i pokazuje kolika su smetnja pravilnom funkcioniranju književnog jezika. Bjelodano je utvrđeno da takve jezične novine mogu vršiti svoju funkciju u obimu i na način kao analogni sustavno prihvaćeni podaci tek onda ako se nužnim prilagodivanjima uklope u postojeće jezične obrasce. Nije, dakle, bogaćenje književnog jezika sve ono što na površinu izbaci ova ili ona društveno-politička, pa čak i pomodna klima, a najštetnije je ako se u ime tobožnjeg liberalizma i demokratizma tako proširenim podacima prizna čak i »pravo građanstva«. Zato nikad nije suvišno isticati da je neprekidno narušavanje jezične norme glavna smetnja da jezik funkcionira kao općedruštveno sredstvo sporazumijevanja i da je svako takvo svjesno ili nesvjesno nastojanje u suprotnosti s tim osnovnim ciljem književnog jezika, dakle u biti nedemokratsko. Želimo li doista primjerno opismeniti široke narodne slojeve, to ćemo najlakše i najbezbolnije postići ako nam književni jezik bude što ustaljeniji, ako se jezični pojmovi izriču što jednoznačnije, ako nam jezik nije svaštar koji prima sve i odasvud, nego se njeguje i obogaćuje iskorištavanjem prvenstveno vlastitih sustavnih izraznih mogućnosti. Da bi se to postiglo, književni jezik mora biti u znatnoj mjeri autonoman, oslobođen većega pritiska dijalektizama, regionalizama i jezičnog pomodarstva. Očito je da je ne samo poželjna nego i prijeko potrebna budnost nad praćenjem razvitka književnog jezika. Ne može se dopustiti da na promjenu njegovih norma jače utječe bilo kako zvučan ili dojmljiv izvanlingvistički val, nego su za normiranje jezika najpozvaniji jezični stručnjaci koji su potanko upućeni u njegove zakonitosti i njegovu prirodu i mjerodavno mogu odrediti što je u skladu s jezičnim sustavom, a što ga narušava. To je, napokon, i razlog zašto normiranje ne može uvijek ići ukorak sa svakom novinom koja se pojavi u jeziku, nego se preispitivanje jezičnih norma može izvršiti tek pošto novi jezični oblik postane ili integralni dio jezičnog sustava ili barem nadživi časovito pomodarstvo (ispor. npr. riječ kolodvor).

⁸ Pomodna, osobna imena i njihovo ponašanje u jeziku.

4. T. Maretić bio je vjerojatno jedan od najvećih čistunaca u našem jeziku, što je osobito vidljivo u njegovu Jezičnom savjetniku⁹. Možda je u svojem čistunstvu i pretjerivao, ali je svakao bio načistu da u jeziku ne može biti »sve dobro, kakogod tko piše« jer kad bi tako bilo »onda bi to moralo vredeti i za sve druge jezike, ne samo za naš«. Ako su dakle i pisci kao »Platon, Ciceron, Voltaire, Goethe, Manzoni, Turgenjev i vrlo mnogi drugi velikani svetske književnosti... nastojali da pišu što čistije i pravilnije i čuvali se svega što jezik nagrđuje zašto se ne bi naši pisci uglédali u te uzorne pisce? zašto ne bi cenili i proučavali svoj jezik onako, kako su oni veliki pisci svaki svoj jezik cenili i proučavali?« (str. VI). U svojem revnovanju za izgrađeni književni jezik Maretić je ispravio mnoštvo krivina, spriječio mnoga zastranjivanja, jezični razvitak usklađivao s jezičnim prirodom. Upozoravao je na »pogrešan« izbor jezičnih podataka i onda kad je već bilo očito da ih je jezična praksa prihvatila i da ih je više nemoguće potisnuti. Ako je dakle i pretjerivao, činio je to iz najboljega uvjerenja, a još se ni danas ne može reći da je jezični razvitak skrenuo od pravca kojim ga je usmjeravao T. Maretić. Istina je, kad bi sve bilo po Maretićevim savjetima, mi se danas ne bismo služili i tako običnim riječima kao što su: bit (npr. u svojoj biti), časopis, dragulj, kolodvor, glasovir, milodar, vatrogasac, darežljiv(ost), draž, hir, hvalisav(ac), ishod (npr. ishod izbora), isprika, jadikovka, list(onoša), mornarica, nadmoć(nost), ophođenje, pobornik, poduzetnik, poredak (npr. društveni poredak), postotak, predvečerje, prehlada, rodilište, spomenar, stihija, tjedan, tračnica, vijak, visoravan, vlak, znanost, ždrijelo; ne bismo imali likova kao što su: botaničar, kritičar, tragičar (nego samo: botanik, kritik, tragik); ne bismo imali »kovanica« kao što su: glazba, redarstvo, tvornica; radije bismo upotrebljavali: biblioteka, ekspozitura, historija, režiser, teatar nego: knjižnica, ispostava povijest, redatelj, kazalište; bili bismo zadržali i još znatan broj tuđica, za koje smo u međuvremenu našli prikladne domaće zamjene, jer je napušteno gledište »neka se prevode ili sve svetske reči ili neka se uopće ne prevode« (str. XIV). Ako je i zastupao to mišljenje, Maretić time ne prestaje biti jezični čistunac jer naglašava: ako imamo svoje dobre zamjene, »treba nepotrebne tuđice iz drugih jezika odbacivati« (str. XVII). Mi bismo rekli da se Maretić prvenstveno, gotovo bezizuzetno, držao kriterija A: jezične opravdanosti. Ako tom kriteriju još i danas pripada prvenstvo u jezičnom normiranju, onda je Maretić dobro činio, što uostalom potvrđuje i veliki broj njegovih lingvističkih radova, među njima i njegova velika Gramatika, kojima je bitno pridonio usistempljavanju i ustaljivanju našega književnog jezika. Kako je ipak uzeo na nišan i mnoge jezične podatke kojih se mi

⁹ Dr T. Maretić, Jezični savjetnik, Znanstvena djela za opću naobrazbu, knj. VII, izdanje JAZU, Zagreb 1924.

danas ne bismo olako odrekli, može se reći da mu je kriterij A u znatnoj mjeri isključivao svaki drugi, čak i kriterij B, a još u većoj mjeri kriterije C i D. Vremenski razmak od četrdesetak godina, koliko nas dijeli od pisanja Jezičnog savjetnika, za razvitak je našega književnog jezika ne samo dugo nego i najznačajnije razdoblje. Štošta se u tom vremenu od onoga što Maretić nije preporučivao u našem jeziku toliko ustalilo da nam više ne zapinje ni za oko ni za uho, ali isto tako pojavilo podosta novog što nam nalaže slično vrednovanje i izbor kao i Maretiću prije četrdesetak godina. Mi smo ipak u prednosti jer Maretićeve odluke možemo promatrati i o njima prosuđivati iz vremenskog razmaka i što nam opći napredak jezične znanosti omogućava teoretski izgrađenije poglede na jezični razvitak, bez idealiziranja postojećeg stanja i psihoze »da je sh. standardni jezik sam po sebi takav da se nikad ne može artificiozizirati niti 'zastarjeti', da će uvijek ostati 'živ' i pratiti narodne govore, ostati s njima u simbiozi«¹⁰

5. Današnje jezične normirce ne treba da smeta i obeshrabruje što je jezična praksa opovrgla neka Maretićeva gledišta. Većina jezičnih podataka koje Maretić nije prihvaćao doista nije bila jezično opravdana, tj. nije odgovarala jezičnoj prirodi. Mnogi su takvi podaci još živo podsjećali na neprirodan način tvorbe, najčešće po stranom uzoru, ili su im bila pridruživana značenja koja se normalno nisu pridruživala analognim jezičnim obrascima, što je također bilo protiv jezične prirode. Današnji govornik te i takve podatke više ne analizira po postanju, nego ih prima kao integralni dio jezičnog sustava. Tako se npr. riječ kolodvor više ne prima kao jezično neopravdana složenica kolo-dvor, nego kao jedinstvena riječ poput mnogih drugih sličnoga glasovnoga sastava i završetka, s odgovarajućim paradigmatiskim (kolodvor, —a, —u...), tvorbenim (kolodvorski, —a, —o), naglasnim (kòlodvòr, kòlodvòrskī) i drugim karakteristikama. Prema tome, riječ se ponaša kao jezično opravdana i sustavno prihvaćena, čime za današnjega govornika zadovoljava oba lingvistička kriterija, a osim toga i prostorno je proširena i često se govori te zadovoljava i oba izvanlingvistička kriterija. To bi se moglo reći i za većinu drugih spomenutih riječi, pa su i one za današnjega govornika jednako dobre i upotrebljive. Današnji govornik ne analizira po postanju ni riječi istovetan, istovetnost, istovetnik i druge moguće njihove izvedenice, a budući da se ponašaju kao npr. umjetan, umjetnost, umjetnik, ništa se ne protivi jezičnoj opravdanosti da se mjesto navedenih normiraju likovi istovjetan, istovjetnost, istovjetnik.¹¹

¹⁰ Ispor. raspravu Dalibora Brozovića, Vuk i novoštokavska folklorna Koine (Prilog tipologiji slavenskih standardnih jezika), češka Slavia, godište XXXIV, Prag 1965, sv. 1, str. 23. Za naš je književni jezik ta Brozovićeve rasprava od izuzetnoga značenja pa bi je bilo dobro svu pročitati, odnosno objaviti u publikaciji dostupnijoj našoj široj javnosti.

¹¹ U ovim se primjerima susrećemo s tzv. pseudojatzimom. Potanje je o takvim pojavama u našem jeziku pisao Valentin Putanec u raspravi »Neki noviji hiperjekavizmi«. Ispor. »Jezik« br. 3, 1963—1964, str. 75—79.

Riječi kao srednjoškolac, trećoškolac i njima slične ponašaju se kao pučkoškolac, petoškolac. Njih današnji govornik još uvijek analizira po postanju i po njihovu uzoru može i sam praviti potrebne složenice. To su dakle složenice sa spojnim samoglasnikom o. Dokle je god u jeziku živa takva tvorba složenica, ne bi bilo opravdano da se normira drukčije (npr. srednješkolac, trećeškolac). To što imamo riječi kao očevidac (sa spojnim samoglasnikom e) samo dokazuje da se one ne ponašaju kao spomenute složenice, tj. da se ne analiziraju po postanju, nego da funkcioniraju kao nesložene riječi sličnoga glasovnog sastava i završetka. Budući da se takve riječi u jezičnoj praksi ne analiziraju kao složenice, ne mogu ni poslužiti kao uzor za tvorbu složenica.

6. Kao što je rečeno, mi smo danas suočeni sa sličnim normativnim problemima kao u svoje vrijeme Maretić i drugi jezični normirci, ali se moramo obazirati na stupanj jezičnog razvitka i jezične znanosti kakav je danas, ne kakav je bio u njihovo vrijeme. Velike društveno-političke promjene uvijek su ostavile jak odraz i na jeziku zajednice u kojoj su izvršene. Zato su i značajne promjene koje su se izvršile u posljednjih četvrt stoljeća u našem društvu neraskidivo povezane s jezikom kao svojim izrazom. Posljedica je toga da su se u našem jeziku pojavile brojne i raznolike novine: od njih su neke u mnogočemu već sada njegova neotuđiva svojina, ali ima i takvih koje narušavaju njegovo prirodno funkcioniranje. Ako su dakle na naš književni jezik vršile ili vrše pritisak jezične pojave koje ne odgovaraju prirodi njegova razvitka, jezični im se normirci moraju oduprijeti. Pravo je i dužnost jezičnih normiraca ne samo da upozoravaju što u plimi novih jezičnih pojava nije u skladu s jezičnom sustavnošću nego i da budno prate svaku jezičnu novinu i usmjeravaju jezični razvitak. U tome je glavni smisao njihove stvaralačke uloge u formiranju jezičnih norma; to je glavno mjerilo za ocjenjivanje društvene koristi njihova djelovanja.

7. Iako su opisani normativni kriteriji jasno formulirani, ipak se u vezi s njihovom primjenom mogu pojaviti nesporazumi. Nije svaki put na prvi pogled očito čak ni to da li je jezični podatak opravdan ili nije, a pogotovu se bez potanjih, objektivnih ispitivanja ne može sa sigurnošću reći koliko je podatak terenski proširen i kakva mu je upotrebnost. Međutim, u raspravama o jezičnom normiranju ponekad smo čak i emocionalno vezani za veći ili manji broj i vrstu jezičnih podataka pa bismo željeli da upravo ti i takvi podaci budu prihvaćeni kao jezična norma. Kako se ipak ništa u jeziku ne može prihvatiti kao norma samo zato što bi to tko želio, nerijetko smo skloni dokazivati kako ti »naši« podaci zadovoljavaju određene kriterije. Ako im se ne može sa sigurnošću potvrditi jezična opravdanost, ako zakaže i mogućnost normalnog uklapanja u analogne jezične obrasce, još uvijek ostaju kao mjerilo jezična proširenost i upotrebnost. Ti su kriteriji iz-

van mogućnosti brzog objektivnoga provjeravanja pa ih je relativno lako upotrijebiti u »svoju« korist. I doista, neki se jezični stručnjaci obilato služe argumentima kao što su »ovako se svugdje govori«, »ovako svi govore« i sličnima, i to ne samo onda kad se temelje na provjerenim istraživanjima nego ponekad i onda kad se ne bi moglo reći da je primijenjen takav postupak. Prihvatimo li takve »argumente«, izlažemo se opasnosti da nam se kao kriteriji pri normiranju nametnu tzv. jezični osjećaj i intuicija, dakle mjerila subjektivnog rasuđivanja. To bi pogodovalo širenju jezične anarhije, odnosno labavljenju jezične norme, i direktno bi ugrozilo sveopća nastojanja za širenjem jezične i opće kulture. Značilo bi to lišiti zajednicu mnogih prednosti što joj ih može osigurati razumno normiran, funkcionalan i općeprihvaćen nacionalni standardni jezik. Prema tome, za izvanlingvističkim se kriterijima mora pri normiranju posezati veoma oprezno i s puno odgovornosti. Prostorna se proširenost jezičnih podataka ne može poistovetiti ni s regionalizmima ni s dijalektizmima, naprotiv: morala bi biti potvrđena i u razgovornom i u pisanom književnom jeziku. Postoje objektivne, statističke metode da se utvrdi koliko je koji jezični podatak proširen. Isto je tako moguće objektivno utvrditi i njegovu upotrebnu čestotu. I jedno i drugo mukotrpan je posao, ali tvrdnje »ovako se svugdje govori« i »ovako svi govore« mogu imati utjecaja na jezično normiranje tek onda i samo onda ako su objektivno dokazane.

8. Uzmimo sada u razmatranje, po utvrđenim normativnim kriterijima, kao primjer riječi *glasanje* i *glasovanje*. To su obične, svakidašnje riječi kao što je i neposredno odlučivanje s kojim se najčešće povezuju stalna praksa naših samoupravnih organa, od onih u poduzećima i ustanovama preko općinskih i republičkih do saveznih. Obje su te riječi normalno tvorene glagolske imenice, prva od glagola *glasati*, druga od *glasovati*, dakle su obje jezično opravdane. Značenjska analiza potvrđuje iz rječnikâ i iz literature pokazuje da su to sinonimne riječi jer su u svim analiziranim primjerima međusobno zamjenjive. Jedino bi se na osnovi analizirane građe moglo reći da je riječ *glasovanje* u današnjoj upotrebi nešto manje zastupljena nego *glasanje*, pa iako su dakle slobodne varijante, *glasovanje* je nešto arhaičnija, a gdje to nije, više je regionalno obilježena (dalmatinizam) nego *glasanje*. Pokušamo li ih razmotriti i po izvodljivosti, lako ćemo se uvjeriti da je riječ *glasanje* izvedena od osnove s elastičnijim tvorbenim mogućnostima nego riječ *glasovanje*. Evo najobičnijih izvedenica pripadnih osnova:

glasáč	—
glasáčki	—
glasanje	glasovanje
glasati	glasovati.

Dok se za riječ glasač i glasački u prikupljenoj građi našlo mnogo potvrda, analogne izvedenice prema imenici glasovanje i glagolu glasovati nisu nikako potvrđene.

Ova kratka analiza pokazuje da imenica glasovanje (i glagol glasovati) može i dalje ostati u jeziku jedino s modificiranim značenjem. U sinonimnoj upotrebi trebalo bi prihvatiti kao normu riječ glasanje.

* * *

Sve pokazuje da nema mjesta skeptičnosti kad govorimo o potrebi normiranja u književnom jeziku. Naprotiv, potrebni su nam čvrsti kriteriji koji će nas obavezivati da jezični razvitak oslobodimo nanosa koji su mu strani i da ga usklađujemo s njegovom prirodom, tj. da utječemo na formiranje jezičnih norma. U tome je glavni smisao stvaralačke uloge jezičnih normiraca i glavno mjerilo za ocjenjivanje društvene koristi njihova djelovanja.

POMODNA OSOBNA IMENA I NJIHOVO PONAŠANJE U JEZIKU

Petar Šimunović

Osobna imena imaju u jeziku važnu društvenu funkciju: da imenovanjem pojedinih osoba vrše njihovu identifikaciju. Pri izboru osobnog imena često je u svijesti prisutna motiviranost takva imena (Bratoljub) ili karakterizacija osobe (Vuk). To unutrašnje značenje s vremenom blijedi i nestaje, i osobno ime postaje jezični znak koji se ističe osnovnom onomastičkom službom imenovanja (čime se odlikuje od apelativa) i redukcijom značenjske funkcije (po čemu se razlikuje od apelativa). Zbog tih svojstava osobno ime lako prelazi iz jezika u jezik i za razliku od općih imenica lako je podložno raznovrsnim preinakama, koje za vršenje njegove onomastičke funkcije najčešće nemaju gotovo nikakva značenja.

U našem narodu postojala je lijepa tradicija njegovanja slavenskih narodnih imena, koja su naši preci donijeli iz pradomovine. Tu tradiciju često je samo prividno sputavala kristijanizacija namećući prvenstveno svetačka imena. Poznato je da prvi hrvatski vladari pored svetačkog imena zadržavaju narodno ime: *Mihajlo Krešimir*, *Stjepan Držislav*, *Dmitar Zvonimir* . . . , a tako je nastavljeno manje-više sve do naših dana. Djeci se često pored svetačkog imena nadijevalo i narodno ime, kojim je bila izražena stvarna želja davalaca imena. To narodno ime obično je preuzimalo pravu onomastičku službu. Posljednje jače posezanje za narodnim imenima bilo je početkom ovog stoljeća, što je imalo svoje političke i nacionalne razloge.¹

¹ Vidi o tome u članku M. Hraste, *Vlastito ime u Jugoslavena*, *Jezik*, IX, str. 33 — 40.